

XIII. Yüzyıl Anadolu Taçkapıları'nda Kullanılan Madalyon ve Kabaralar

BAHATTİN YAMAN

Prof.Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü Türk İslam Sanatları Tarihi Anabilim Dalı

bahattinyaman@gmail.com

ÇİĞDEM ÖNKOL ERTUNÇ

Dr. Öğr. Üyesi, Çiğdem Önkol Ertunç, Necmettin Erbakan Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü Tezhip ve Minyatür Anasanat Dalı
certunc@erbakan.edu.tr

Geliş Tarihi / Received: 02.01.2019 • Yayına Kabul Tarihi / Accepted: 24.05.2019

Atıf/ Cite as

Yaman, Bahattin-Ertunç, Çiğdem Onkol. "XIII. Yüzyıl Anadolu Taçkapıları'nda Kullanılan Madalyon ve Kabaralar". *İstem*, 17/33 (2019): 127-148. <https://doi.org/10.31591/istem.506613>

Öz

Anadolu Selçukluları, Bizans, İnan ve Arap uluslarının sanat anlayışları ile birlikte kendilerinin birleştirek ortaya zengin ve kolektif bir bezeme sanatı ortaya koymuşlardır. XI. yüzyıl ortalarından XIII. yüzyıl sonuna kadar süren bu kolektif üslup devresi, toplumun sanat anlayışında da kendisini belli eder. Bu ortak etkileşim sürecinde Anadolu'da Anadolu Selçuklu medeniyeti çok sayıdaki mimari yapısı ve bezeme unsurları ile varlığını günümüzde de sürdürmektedir. XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi mimari kompozisyonlarda genel olarak müstakil ya da birbirinin devamı şeklinde olan tezyinat unsurları kullanılmıştır. Bu tezyini unsurlardan olan gülbezek, madalyon (rozet) ve kabaralar form ve barındırdıkları sembolik anlamlar bakımından oldukça önemlidirler. Çoğunlukla dairesel formda oluşmuş madalyon ve kabaralar genel kompozisyon içinde bağımsız tezyini unsurları olarak göze çarpmaktadır. XIII. yüzyıl Anadolu Selçuklu dönemi mimari yapıların farklı unsurlarında kullanılsalar da, en yoğun görüldükleri yer taçkapılardır. Dönemin genel süsleme özelliklerini yansıtan madalyon ve kabaralar çoğunlukla rumi motif ve geometrik desenler ile bezenmiş olsalarda az sayıda örnekte figürlü ve yazılı olarak bezenmiş biçimde karşımıza çıkmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Bezeme, Tezyinat, Gülbezek, Madalyon, Kabara

Abstract

Medallion And Hobnail Designs Used in The 13th Century Anatolian Portal

Anatolian Seljuks revealed a rich and collective art of decoration, combined with Byzantine, Iranian and Arap nations concept arts. This collective stylistic period, which lasted from the mid-11th to the end of the 13th century, manifests itself in the art understanding of society. In this common interaction process, Anatolian Seljuk civilization in Anatolia continues to exist today with its many architectural structures and decoration elements. Decoration elements, de-

tachedor continuation of each other, were generally used in architectural composition of Anatolian Seljuk period in XIII th century. Rosette, medallion and hobnail designs forming mostly circular form stand out as independent decorating elements within the overall composition. Although rosette and medallion designs are used in different elements of Anatolian Seljuk architectural structures, it is portals where they are seen most intensely. Even if rosette and medallion designs, reflecting general decorative features of portal, are mostly adorned with rumi and geometric patterns, they emerge as adorned with figured and written form on a small number of samples.

Keywords: Ornamental, Decorations, Rosette, Medallion, Hobnail.

Giriş

Tarih boyunca en kalıcı malzeme olarak değerlendirilen ve geçmişte abidevi tasarımlarda kullanılan taş, sanat ve sanatçı için önemli bir materyal olmuştur. Mimaride ve sanat eserlerinde kullanılan bu malzeme, yapının bulunduğu bölgede en başta kolayca ulaşılabilir olması ve işleme bakımından sanatçıya geniş bir çalışma alanı sunması nedeniyle sıklıkla tercih edilmiştir. Bu açıdan XIII. Yüzyıl Anadolu yapılarında taş malzeme kullanımı yaygındır. Selçukluların Anadolu'da taşı temel yapı malzemesi olarak kullanması, çevreye uyum, ürünün bolca bulunabilirliği ve yöresel malzemeyi değerlendirme isteğiyle ilişkili olmuştur¹ Taşın her şekilde işlenmeye müsait olması bu dönem yapılarının özgün karakterinin belirginleşmesine imkân vermiştir.

1. XIII. YÜZYIL ANADOLU TAÇKAPILARI'NDA MADALYON VE KABARALAR

Türk Sanatı'nın her döneminde olduğu gibi, Anadolu Selçuklu devrinde de oldukça önemli bir yer teşkil eden bezeme geleneği özellikle kervansaraylar, medreseler ve camilerin ihtişamlı taç kapıları ve cephe bezemelerinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu bezeme geleneği yapının maneviyatı gibi maddi çekiciliğini de arttırmaktadır. Ele alınan her bir yapının heybetli taç kapıları üzerindeki bezemeler dönemin ve yapının asaletini vurgulamaktadır² Taç kapılar üzerinde bulunan her bir süsleme alanı ayrı kompozisyon alanları ile aynı manevi ifadenin taş üzerine tecellisi şeklinde ortaya çıkmıştır. Madalyon (rozet) ve kabaralar da bu anlamın birer örneği şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar.

Süsleme sanatlarımızda dairesel formda oluşturulmuş ve çoğunlukla yüzeysel olarak işlenmiş süsleme unsurları için madalyon (rozet) terimi kullanılırken, aynı şekilde benzer süsleme programına tabi tutulmuş fakat form olarak yarım küre şeklinde biçimlendirilmiş şekillere de kabara terimi kullanılmaktadır. Kabaraların oluşturulmasında ajur tekniği veya bu tekniğe benzeyen taş işçiliği uygulanmıştır³. Yüzeyleri oyma veya kabartmalı stilize motiflerle bezenmiş,

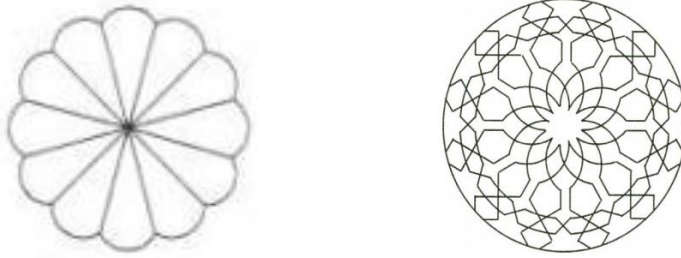
¹Ömür Bakırcı, *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, (Ankara: ODTÜ Yayınları, 1981),19.

²Ali Fuat Baysal, "Konya Selçuklu Taş İşçiliğinde Rûmî Motifler", *Geleneksel Mimarinin Yaşayan İnsan Hazinesi*, (Ankara: Grafiker Yayınları, 2014),118.

³Metin Sözen-Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2012), 152.

genel görünüm itibari ile bir gülü andıran yuvarlak şekildeki yüzey süsleme elemanları olarak da tanımlanan gülbezekler sanat terminolojisini ele alan bazı eserlerde, gülçe olarak da isimlendirilmektedir. Rozet (rosette) kavramları oyulmuş ya da boyanmış, genel olarak dörtgen veya yuvarlak olarak tezyin edilmiş çiçek motifleri olarak tanımlanmaktadır⁴. Gülbezekler stilize edilmiş gül veya sade bir çiçek formunda karşımıza çıkar⁵.

Gülbezek ve madalyon yüzeyel olarak yapılan örneklerinde yüzeyin işlenecek bezemeye göre oyularak işlenmesi söz konusu iken, dışa taşkın olarak oluşturulmuş gülbezeklerde, bezemenin uygulanmasından sonra işlenen kısmın etrafının tıraşlanması metodu kullanılmıştır⁶.

Resim 1: Gülbezek ve Madalyon

Madalyon (rozet) olarak isimlendirilen desenler çoğunlukla sonsuzluk hissi veren merkezsiz desenlerdir⁷. Ögel madalyonlarla ilgili olarak “Eski Şark'ta revaçta olan bu rozetlerin Selçuklu Sanatı'nda gördüğü rağbet, ihtimal ki, güneş diskleri oldukları bir devirden kalma muhtevanın, Selçuklu Sanatında uygun zemin bulmasıdır. Çok defa sathi rozetlerin yıldız motifleri ile dolması da yine kozmolojik manaya işaret edebilir” ifadesini kullanmıştır⁸. Taçkapıda birden fazla yerde bulunabilen madalyonlarda bitkisel, geometrik ve her iki desen türünün de uygulandığı görülebilir⁹.

Kabaralardan farklı olarak yüzeyden sadece birkaç santimlik bir çıkıntı gösteren madalyonlar bazen yüzeyle aynı seviyede oluşturulmuştur¹⁰.Yüzeyden az

⁴Cyril M. Harris, *Dictionary of Architecture and Construction*, (New York: Fourth Edition, 2006), 832.

⁵Nicolas Davies-Erkki Jokiniemi, *Dictionary of Architecture and Building Construction*, (Burmington: Elsevier, 2008): 321.

⁶Nermin Şaman Doğan-Turgay Yazar, “Anadolu Selçuklu ve Beylikleri Dönemi Mimari Süslemesinde, Küre, Küre ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet”. *Türkiyat Araştırmaları* 19 (Güz 2013): 221.

⁷Yıldız Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme*, (İstanbul:Lebib Yalkın Yayınları, 2000), 125 .

⁸Semra Ögel; *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*, (İstanbul: Akbank Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları No:58,

İstanbul,1994), 83.

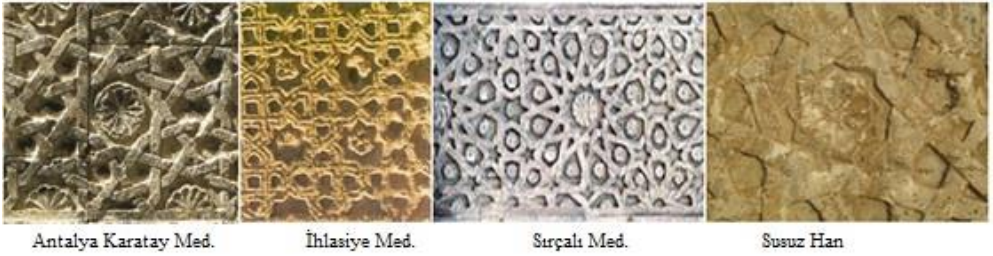
⁹Selçuk Mülayim; *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları), 1983, 88 .

¹⁰Hüseyin Rahmi Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç Kapılar*, (İstanbul: E.Ü Edebi-

miktarda yaptıkları kabarıklıkla genel olarak sade bir görünüş sergileyen madalyonlar, nadir de olsa bir hilal ile çevrelenmiş ve yüzeyden daha kabarık şekilde de oluşturulmuşlardır.

Divriği Ulu Camii Şifahane kapısında bulunan madalyonlar ve Buruciye Medresesi taçkapısının her iki tarafında yer alan ve bulunduğu alana sanki daha sonra eklenmiş izlenimi veren madalyonlar, etraflarında bulunan ince hilal tarzı çerçeve ile dikkati çekmektedirler. Bazı örneklerde süsleme içeriğine paralel olarak gelişen etrafını dairesel bir sınır koymaksızın, geometrik (altıgen, sekizgen) olarak bırakılmış madalyonlara da rastlanmaktadır. Tuzhisar Sultan Han ve Aksaray Sultan Han'da bulunan madalyon örnekleri dairesel formdan uzak altıgen şekilde planlanmaları açısından diğer madalyon örneklerinden farklı bir görünüş sergilemektedirler.

Madalyonlar (rozetler) Semra Ögel'in de belirttiği gibi özellikle taç kapı yapı elemanlarından bordür ve mukarnaslar arasına konumlandırılmışken¹¹, yarım küre şeklinde tasarlanmış olan kabaralar, genellikle pencere, mihrap, minber, minare kaideleri gibi mimari yapıların hemen her yerinde bulunmaktadır¹². Gülbezeker ise Selçuklu dönemi taş işçiliğinde yoğun olarak kullanılan geometrik bordürlerin, geçme şeritlerin çokgen ve yıldız kompozisyonlarının arasında yer aldığı dikkati çekmektedir¹³. (Resim 2).

Resim 2: Çeşitli yapıarda bordür aralarında gülbezeker örnekleri,

Madalyon ve kabaralar genellikle dikdörtgen ya da kare biçimli farklı ebatlarda olan tek bir taşın yüzeyine işlenmişlerdir¹⁴. Bezemelerin uygulanmasında genel olarak dönemin yapı malzemesi olarak kullanılan kesme taş veya¹⁵ çevreden rahatça elde edilebilen ve işlenmesi rahat olan kalker taşı kullanılmış-

→ →

yat Fakültesi Yayınları, 1982), 75.

¹¹Semra Ögel, *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*, (İstanbul: Akbank Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları, 1994), 83.

¹²Doğan Hasol, "Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü", 7. Baskı., (İstanbul: Yem Yayınları, 1998), 192.

¹³Gönül Öney *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları Maden Sanatı Metal Work*, 2. Baskı, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1988), 23.

¹⁴Doğan-Yazar, *Küre, Küre ve Koni Kesiti*, 221.

¹⁵Aptullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, (Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1969), 143.

tır¹⁶.

Tasarımlarda kullanılan madalyon ve kabaralar, tek merkezli gibi görünse-ler de bezemenin bulunduğu diğer bütün elemanlarda bir sonsuzluk hissiyatı yaratır. Özellikle geometrik olarak planlanmış örneklerinde devamlılık gösteren bir karakter sergilerler¹⁷. Geometrik sistemin bu dengeli devamlılığı tasavvufi açıdan “devir” olarak değerlendirilebilir. Devir insanın ruhunun evren üzerinde devamlı dönmesi sonrada Allah'ın Vücudu Mutlağına erişmesidir¹⁸. Devir felsefesi Selçuklu sanatı eserlerinde evren ve onu yaratan Allah'ın sembolleri olarak Anadolu'da karşımıza çıkar. B. Karamağaralı geometrik düzenlemede görülen bu dönüş hareketinin yani dairelerin Allah'ın sembolleri olarak karşımıza çıktığını vurgulamaktadır¹⁹. Semra Ögel ise, söz konusu bezemelerin sonsuzluk hissiyatını yansıtmalarının ötesinde kabaraların “gök kubbe”yi, madalyonların da güneşi sembolize ettiğini ifade eder²⁰. Ögel, “Eski Şark'ta revaçta olan bu rozetlerin Selçuklu sanatında gördüğü rağbet, ihtimal ki, güneş diskleri oldukları bir devirden kalma muhtevanın, Selçuklu Sanatında uygun zemin bulmasıdır. Çok defa sathi rozetlerin(madalyonların) yıldız motifleri ile dolması da yine kozmolojik manaya işaret edebilir” diye bir tanımlamada bulunur. Hüseyin Rahmi Ünal, gülbezelerin kökenleri ve taç kapılarda süsleme unsuru olarak ne amaçla kullanıldığı konusunda şu tespitte bulunmuştur: “Gülbezek ve kabaraların kökenlerini saptamak oldukça güç görünmektedir. Erken devir Selçuklu eserlerinde, gülbezek ve kabaraların yerleştirildiği alanların zemininin boş bırakıldığını görüyoruz. Bu özellik iki şekilde açıklanabilir: bu alanlar ya gülbezeleri daha iyi göze çarpmalarını sağlamak için boş bırakılmış, ya da boş bırakılan bu alanlara, taçkapı süslemeleri ile tam bir çelişki içinde olmasınlar diye gülbezeler yerleştirilmiştir. İkinci olasılık bize daha akla yakın görünüyor. Taçkapılarda genellikle boş bırakılan kuşatma kemeri köşeliklerinin meydana getirdiği boşluğu dengeleyebilmek için gülbezek ve kabalardan yararlanmak yoluna gidilmiştir.”²¹.

Çalışmamız kapsamında; Ağzıkara Han, Akhan, Aksaray Sultan Han, Alay Han, Antalya Karatay Medresesi, Beyşehir Eşrefoğlu Camii, Buruciye Medresesi, Sivas Çifte Minareli Medrese, Ertokuş Medresesi, Divriği Camii Kapısı, Divriği Şifahane Kapısı, Gök Medrese, Horozlu Han, İncir Han, Gülük Camii, Hacı Kılıç

¹⁶ Sözen-Tanyeli, *Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, 156. ; Semra Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1966), 3.

¹⁷Yıldız Demiriz, *İslam Sanatında Geometrik Süsleme*, (İstanbul: Lebib Yalkın Yayınları, 2000), 125.

¹⁸ Emel Esin, *Türk Kozmolojisine Giriş*, (İstanbul: Kabalıcı Yayınevi, 2001), 51.

¹⁹ Beyhan Karamağaralı, “İçişçe Daire Motiflerinin Mahiyeti Hakkında”, *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan*, (1993), 258.

²⁰Ögel, *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, 94.

²¹Ünal, *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç Kapılar*, 75.

Camii, Hacı Kılıç Medresesi, Hunat Hatun Camii, Kayseri Karatay Han, Cacabey Medresesi, İnce Minareli Medrese, Konya Karatay Medresesi, Sırçalı Medrese, Niğde Aleaddin Camii, Afyon Sultan Aleaddin Camii, Sultandağı İshaklı Han, Susuz Han, Sivas Şifaiye, Afyon Taş Han, Tokat Gök Medrese gibi yapılar incelenmiştir. Bu aşamada incelen pek çok kervansaray, cami ve medrese taçkapısında madalyon ve kabara örnekleri tespit edilmiş ve çalışmamız yapıların dış taç kapıları üzerinde bulunan madalyon ve kabara örnekleri ile sınırlandırılmıştır. Bu doğrultuda, genel olarak XIII. yüzyılda yapılmış birçok eserde karşımıza çıkan madalyon ve kabara örnekleri, incelenen taç kapılarda konumlandırıldıkları yerler ve sayıları şu şekildedir:

Tablo 1. Madalyon ve Kabara örneklerinin Taçkapı Üzerindeki Yerleri ve Sayıları

Taç kapıların ait olduğu yapılar	Madalyon		Kabara					
	Köşelik	Kavsara	Mihrabiye	Sütunçe	Köşelik	Kavsara	Mihrabi Mihrapye	Sütunçe
Ağzıkara Han	10	2						
Akhan			4		2			
Aksaray Sultan Han	8	4				2		
Alay Han	2							
Antalya Karatay Medresesi		1	1					
Beyşehir Eşrefoğlu Camii	4	2				3		
Buruciye Medresesi				2			2	
Sivas Çifte Minareli Medrese							2	
Ertokuş Medresesi		1						
Divriği Camii Kapısı					1	4		
Divriği Şifahane Kapısı		4						
Gök Medrese					4			
Horozlu Han	2							
İncir Han				2				

Gülük Camii			2	
Hacı Kılıç Camii			2	
Hacı Kılıç Medresesi		2	2	
Hunat Hatun Camii	2			
Kayseri Karatay Han	4	2		
Cacabey Medresesi	2			
İnce Minareli Medrese	2			
Konya Karatay Medresesi			3	
Sırçalı Medrese	5	3	2	
Niğde Aleaddin Camii	6	6	1	
Afyon Sultan Aleaddin Camii	1		2	
Sultandağı İshaklı Han	10			
Susuz Han			2	
SivasŞifaiye	4			
Afyon Taş Han	1	1		
Tokat Gök Medrese		2		

Madalyon ve kabaraların genel görünüş itibari ile tezyin edilmesinde her alanda olduğu gibi dönemin beğenisi, bani veya sanatçının isteği, taşın yaygın kullanımı veya taşıdığı anlamlar göz önünde bulundurulmuştur. Çoğunlukla Selçuklu yapılarının ön cephesinde konumlandırılan madalyon ve kabaralar, köşelilere kademeli serpiştirilerek cephelerde hareketli bir görünüm sunmaktadırlar. Genel görünüm itibari ile çoğu zaman girift bir süslemenin hâkim olduğu madalyon ve kabarlarda yapının diğer süsleme alanları ile paralellik gösteren geometrik veya rumi motifinin hakim olduğu bir bezeme kullanılmıştır²².

Geometrik Süslemeli Madalyon ve Kabaralar

İncelenen pek çok taç kapının madalyon ve kabarasında geometrik motifler kullanılmıştır. Geometrik bezemeden kasıt, geçme sistem ile oluşturulmuş geometrik düzenin kullanıldığı veya yıldız motiflerinin hâkim olduğu bir süsleme anlayışıdır. Bu tarz bezeme gruplarında süslemeler sonsuzluğun ifadesel dönüşümleridir. Özellikle Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası'nda bulunan kabara örnek-

²²Doğan-Yazar, "Anadolu Selçuklu ve Beylikleri Dönemi Mimari Süslemesinde, Küre, Küre ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet", 241.

leri bu sonsuzluk ifadesini temsil etmektedirler. Yapının batı kapısında bulunan ve yüzeye gerek yarım kubbe şeklinde gerekse küre olarak oluşturulmuş bu kabara örneklerinde bulunan geometrik şekiller, alışlagelmiş devam eden ışınal sistemden ziyade kapalı formda yıldız motiflerinin tekrar etmesiyle oluşmuşlardır.

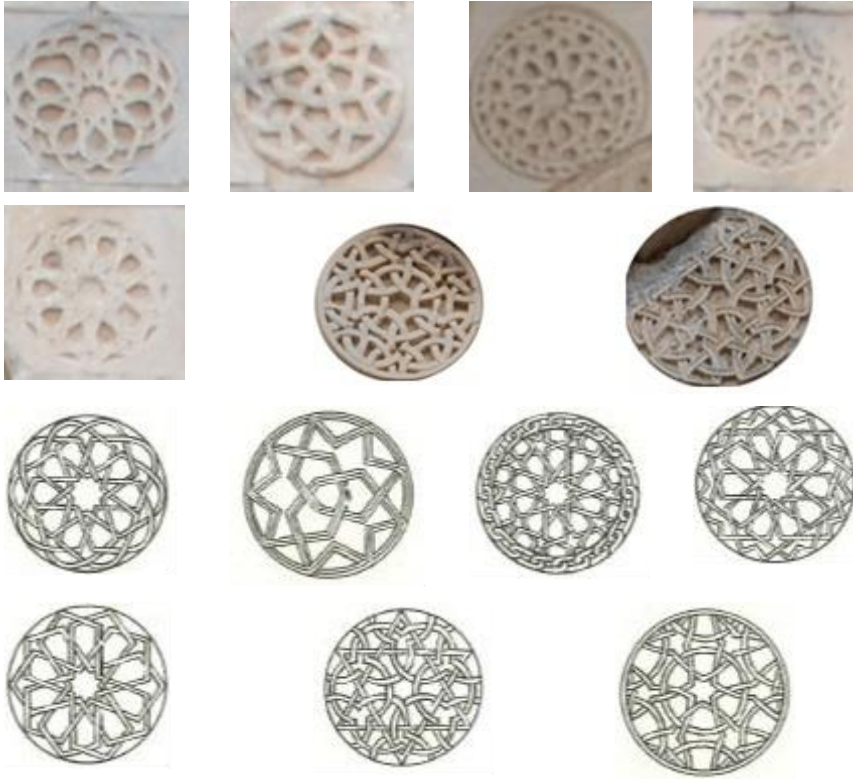
Resim 3: Geometrik kompozisyonlu madalyon örnekleri

Ögel'in ifadesiyle²³, geometrik süslemeli madalyon ve kabalar, yıldız sistemlerinden bütün rozeti dolduran açık yıldızlar ve sonsuz çeşitleri; iç içe dairelerden ve iç içe geçmiş sistematik geometrik kapalı geçme sistemine dayanan türlü motiflerden meydana gelmektedirler. Geometrik geçmeler genellikle düz bir sistemde hareket eder şekilde olsalar da, nadiren dairesel formda geçmelerden oluşmuş geometrik planlı madalyonlar da görülmektedir. Genel olarak madalyonlar dairesel bir çerçeveye sınırlanmış olmalarına karşılık, Ağzikara

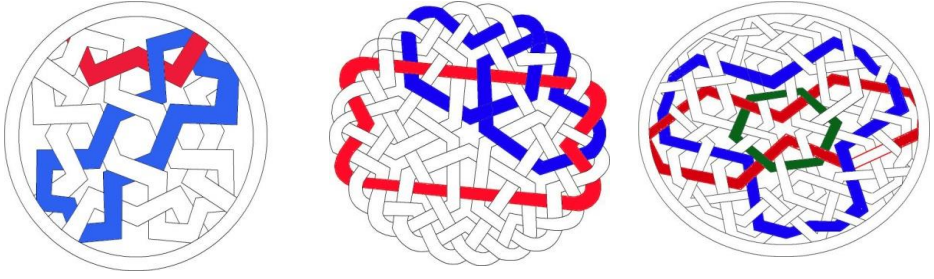
²³Ögel, *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*, 94.

Han taç kapısında bulunan madalyon örneğinde olduğu gibi bazı örneklerde bu çerçevenin yer almadığını görmekteyiz.

Geometrik tasarımın kullanıldığı madalyonlarda birbirlerini sistemli olarak takip eden düz ve keskin dönüşlü hatlar yer alır. Kayseri Karatay Han'da genel uygulamanın aksine daha yumuşak hatlı geçmeler birbirini keserken yine yuvarlak hatlı dairesel şekillerle oluşturulmuş bir süsleme tasarımı kullanılmıştır (Resim 3). Aksaray Sultan Han dış taçkapısı üzerinde farklı geometrik süslemelerin hakim olduğu madalyonlar bulunmaktadır. Tek bir taçkapının üzerinde birden fazla farklı geometrik formda madalyonun bulunması Anadolu Selçuklu dönemi geometrik süslemenin ne denli ileri bir seviyede olduğunu göstermektedir (Resim 4).

Resim 4 Aksaray Sultan Han Dış Kapı Geometrik Madalyon Örnekleri ve Çizimleri (Çizimler Erdmann, 1961, tafel 14)

Resim 5: Ağzıkara Han madalyon çizimleri

Yüzeysel etkili bir süsleme anlayışına tamamen zıt yönde bir görsellik sergileyen ve Ögel'in ifadesiyle "kubbeleşmiş gülbezekler"²⁴, yani kabalarlar, muhtelif örneklerde çoğu zaman geometrik olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Konya Karatay Medresesi, Konya Sahip Ata Camii ve Burdur-Antalya yolu üzerinde bulunan Susuz Han, kabara örnekleri ekseninde sekiz veya on kollu yıldız motifinin ve yine bu sayıyla orantılı olarak geçmelerden oluşan geometrik örgünün bulunduğu görülmektedir.

Susuz Han ve diğer yapılarda bulunan kabalarda da görüldüğü gibi bu yıldız biçimli geometrik düzen, merkezden geçmeler vesilesi ile devamlılığını korumuş ve kabaranın yüzey üzerine bağlantısının bulunduğu alanda sonlandırılmıştır. Yine bahsi geçen bu üç örnekte daha önceden de belirtildiği gibi kabaranın sonlandığı alanda süsleyici veya kapatıcı eleman olan burmalı kaytan veya bir çerçeve bulunmamaktadır.

Sekizgen veya daha fazla kollu yıldız motifinin hâkim olduğu kabarlardan farklı olarak Sivas Buruciye Medresesi'nde bulunan kabara da geometrik bir geçme sistemine sahiptir. Bu örneğin diğerlerinden farkı ise merkezde bir yıldız motifinin bulunmaması, geçmelerin daha dar açılı geçmelerle birbirini kesmesiyle elde edilmiş merkezde ve geçmelerin kesişme yerlerinde beşgenlerin yer aldığı sistematik bir geometrik kompozisyona sahip olmasıdır.

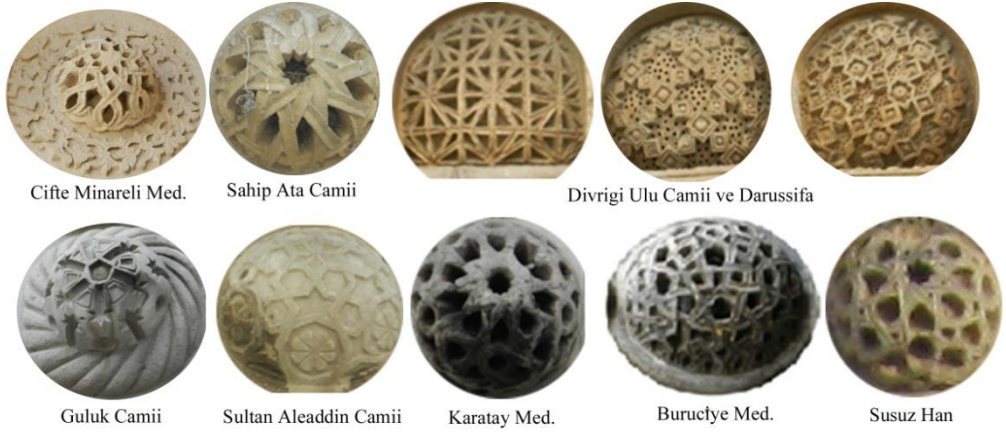
Kayseri Gülük Camii ve Afyon Sultan Aleaddin Camii taç kapılarında bulunan kabalar ise yine geometrik olarak kompoze edilmiş olsa da diğerlerinden farklı üsluptadırlar. Gülük Camii taç kapısında bulunan burma kaytanlarla çerçevlendirilmiş kabarda bulunan yıldız motifleri alışlagelmiş geçmelerden oluşan yıldız motifinden farklı olarak müstakil bir biçimde kullanılmış olup ortada bulunan beşgenle bağlantılı olarak konumlanmıştır. Ortadaki beşgen alanın köşelerinden hareketle kalan kısımların uç kısımlarına ve bunların aralarına sistematik bir şekilde yıldızlar yerleştirilmiştir. Aralarda kalan yıldız motiflerinin

²⁴Ögel, *Anadolu Selçukluları'nın Taş Tezyinatı*, 95.

ince oyuklar şeklinde burma kaytan kısmına kadar uzatılmış ve birleştirilmiş olması, kuyruklu yıldız ifadesini düşündürmektedir. Sonsuzluğun ifadesi haline gelen kabara ve madalyon örneklerine farklı bir yaklaşım olarak hissedilen bu kabara, uzay ve stilize edilmiş yıldız motiflerinin sembolize edildiği hissini uyandırmaktadır.

Kayseri Gülük Camii taç kapı bordür şeridinin hemen alt tarafındaki kitabenin solunda bulunan bu kabaranın yeniden yapıldığı tahmin edilmektedir. Restore edilmemiş şuan büyük bir çoğunluğunun harap durumda bulunduğu diğer kabaranın geometrik süslemesi ise Susuz han taç kapısında bulunan kabara ile geometrik olarak aynı sistemde oluşturulduğu görülmektedir.

Düzeninde bir simetri ve sistematikliğin hâkim olduğu Afyon Sultan Aleaddin Camii taç kapısında madalyon ve kabara bezemelerinin bir arada kullanılması tasarım açısından ilginçtir. Kabarda geometrik geçmelerin arasında kalan boş alanlar küçük ölçekli madalyonlarla doldurulmuştur. Burada bulunan merkezi altı kollu bir yıldız süslemesinin bulunduğu geometrik geçmelerin oluşturduğu sekizgen planlı boşluk aralarında sekizer yapraklı bitkisel süslemenin yer aldığı görülmektedir (Resim 6).

Resim 6: Geometrik kompozisyonlu kabara örnekleri

Rumi Motifi Kullanılan Madalyon ve Kabaralar

Geometrik süslemenin bol miktarda kullanıldığı tasarımların yanı sıra rumi motifinin yer aldığı madalyon ve kabara da sıkça rastlanılmaktadır. Madalyonlar işlenen sathın yüzeyinde bazen çok sade bazen de gayet girift bir şekilde bezenmişlerdir. Genel olarak rumi motiflerinin simetrik bir şekilde kullanımı ile oluşturulmuş olan kompozisyonların kullanıldığı madalyonlar merkezi olarak planlanmışlardır.

Rumi motiflerinin ayrıntılı kompozisyonunun bulunduğu Buruciye Medresesi'ndeki madalyon bu grupta oluşturulmuş madalyonlara önemli bir örnek teşkil etmektedir. Merkezde kıvrım dalların oluşturduğu altı kollu bir yıldızın bulunduğu madalyonda kıvrım dalların ucu tepelik ile sonlandırılmıştır. Bu tepelik motiflerinin aralarında yine kıvrım dalların uç kısımlarından hareketle yanlara doğru gayet stilize bir şekilde uzanan rumi motifleri bulunmaktadır. Zeminin bir dantel edasında tamamen kıvrım dal hâkimiyetinde bezenmesi madalyonun taç kapı üzerindeki varlığını kuvvetlendirmiştir.

Kayseri Karatay ve Ağzıkarahan'da bulunan madalyon örnekleri rumi bezemenin hâkim olduğu gruba dâhildir. Kayseri Karatay Han madalyon örneğinde bulunan merkezi geometrik altılı geçme sisteminin ara boşluklarında bulunan alanlara konumlandırılan tepelik motifleri, yine aynı yerde bulunan bu kez daha yumuşak hatlı geçmelerden oluşan tepelik motifinin kullanıldığı madalyon ile aynı doğrultuda bezenmiştir. Ağzıkara Han'da bulunan madalyon örneğinde ise yine diğer kıvrımdal düzleminin üzerinde bulunan rumi motifleri görülmektedir. Rumi motiflerinden oluşan süslemenin arta kalan uç kısımlarında bulunan boşluklarda tepelik motifi bulunmaktadır. Ağzıkara Han'da bulunan bir diğer madalyon örneğinde yine diğer kıvrımdal düzleminin üzerinde bulunan rumi motifleri görülmektedir. Rumi motiflerinden oluşan süslemenin arta kalan uç kısımlarında bulunan boşluklarda ise tepelik motifleri bulunmaktadır.

Rumi motifli süslemenin görüldüğü Beyşehir Eşrefoğlu Camii taç kapısında bulunan madalyonlarda de yine simetrik bir düzenin hâkim olduğu görülmektedir. Eşrefoğlu Camii madalyonlarında farklı bir üslup olarak ortalarına kabara tipi yüzeyden daha bombeli şekilde oluşturulmuş bir çiçek motifinin yerleştirilmiş olmasıdır. Bu alanın etrafında kalan kısma kıvrım dal kompozisyon düzeninden oluşmuş sistemde bulunan tepelik motiflerinin hâkim olduğu bir kompozisyon yer almaktadır.

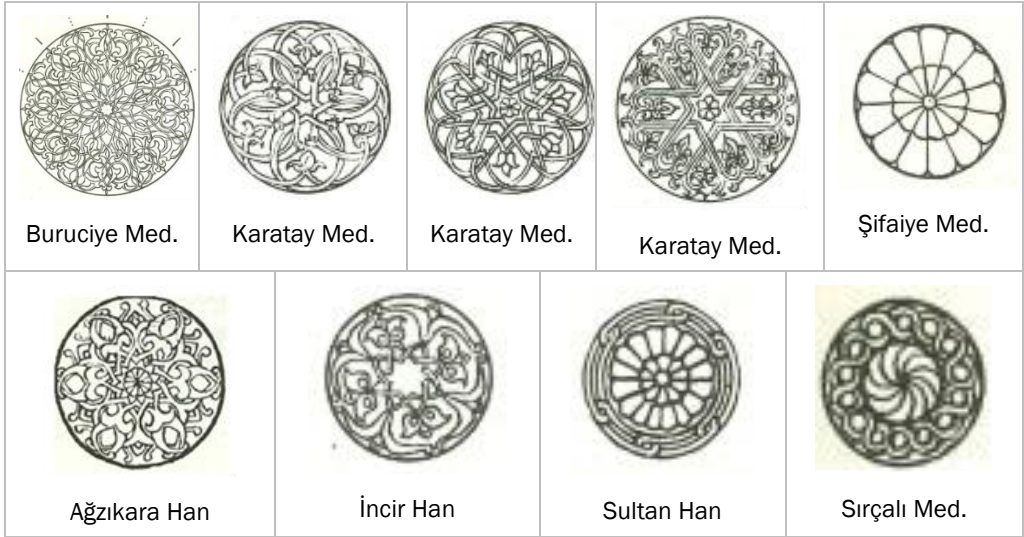
Madalyon bezemelerinde genel olarak kullanılan rumi motiflerinden oluşmuş girift kompozisyon örneklerinden farklı olarak daha sade şekilde planlanmış, ancak motiflerin stilizasyonunun fazlasıyla vurgulandığı örnekler bulunmaktadır. Bu tarz gruba dâhil olan, Burdur İncir Han, Antalya Karatay Medresesi ve Kayseri Hacı Kılıç Medresesi'nde bulunan madalyon örneklerindeki süslemeler birbirine benzer özellikler sergilemektedirler. Tepelik motiflerinin kullanıldığı madalyonların etrafları rumilerle çerçevelemiştir.

Geometrik süslemedeki plana paralel olarak rumi formunda bezemelerde, motiflerin diziliş ve kompozisyon stiline göre sonsuzluk hissini hâkimiyeti ön planda tutulmuştur. Rumi motiflerinin düzenli sisteminin yanı sıra doğal çiçek motiflerinin kullanıldığı madalyon ve kabara örnekleri de karşımıza çıkmaktadır.

Genellikle tek bir penç benzeri çiçek motifinin kullanıldığı madalyonlarda yaprak sayısı ve etrafında bulunan çerçevelerle oluşturulmuş bir süsleme hâkimdir. Genel bir benzerlik taşıyan bu tür madalyonlar Aksaray Sultan Han, Şifaiye Medresesi, Alay Han ve Konya Sırçalı Medrese'de görülmektedir. Genel olarak penç motifinin sade ve katmerli şekilleri ile oluşturulmuş olan bu tip bitkisel formdaki madalyonlarda çarkıfelek motifinin de kullanıldığı görülmektedir. Konya Sırçalı Medrese'de diğer örneklerden farklı olarak yine sekiz yapraklı penç benzeri bir bitkinin her bir yaprağının içine, akantus yaprağına benzeyen motifin tekrarından oluşan bitkisel formda bir kompozisyon yer almaktadır.

Resim 7: Rumi ve Bitkisel Kompozisyonlu Madalyon Örnekleri

Resim 8: Rumi ve Bitkisel kompozisyonlu madalyon çizimleri (Erdman, 1961)

Rumi kompozisyonlar genellikle madalyonlarda bulunmaktadır. İncelenen mimari yapılarda Konya Karatay Medresesi taçkapısında bulunan kabara ve Divriği Batı taçkapısında bulunan küre şeklindeki kabara rumi motifleri ile kompoze edilmiştir. Bu süslemelerde rumi ve tepelik motifinin kullanıldığı görülmektedir. Karatay Medresesinde bulunan rumili kabara da ortada rumi helezonlarından oluşmuş sekizgen formda bir alanın etrafında stilize rumi formlarıyla işlenmiş bir kompozisyon bulunmaktadır. Divriğinde ise zemini küçük delikler ile işlenen küre şeklindeki kabaranın motifleri bu vasıta ile daha ayrıntılı şekilde vurgulanmak istenmiştir. Kürenin alt tarafından hareketlenen kıvrım dalları kürenin orta tarafında rumi motifleri ile birleştirilerek sonlandırılmıştır. (Resim 9)

Resim 9: Divriği batı taç kapısı kabara ve Konya Karatay Medresesi kabara örneği

Yazı ile Doldurulmuş Madalyon ve Kabaralar

Az sayıda örnekte madalyonların içleri rumeli veya geometrik bezemeden farklı olarak yazı ile doldurulduğu görülmektedir. Konya Sahip Ata Camii taçkapısında bulunan sağ mihrap tipli sebil alanının üst iki köşesinde bulunan madalyonlar yazı ile sade bir şekilde doldurulmuştur. Bu madalyon tarzı alanlarda;

بن عبد الله عمل كلوك

“Amale Kelûk bin Abdullah/Keluk bin Abdullah yaptı” yazıları yer almaktadır.

Yine Konya İnce Minareli Camii taçkapısında bulunan madalyonların içeriğinde yapının sanatkarının ismi bulunmaktadır. Bu madalyonlarda da Konya Sahip Ata Camii taçkapısında olduğu gibi,

عمل كلوكبن عبد الله

“Ameli Kelûk bin Abdullâh/ Keluk bin Abdullah yaptı” yazıları bulunmaktadır²⁵.

Sivas Buruciye Medresesi taç kapı mihrabiye kavsaralarının üst kısmında bulunan ve zemine göre daha kabarık bir vaziyette ikişer adet madalyon bulunmaktadır. Bu madalyonlarda eseri yaptıran şahsın ismi ve ona duyulan saygı ifadeleri bulunmaktadır²⁶. Medrese taçkapısının sağ mihrabiye kavsarasının üstünde yer alan yazılı madalyonlarında;

توكلت علي الله

المعزة لله

Türkçesi: “Tevekkeltü ale'l-lah / Allah'a güvendim” ve “ el-'îzzetü lillah / İzzet Allah'a dır' yazısı bulunmaktadır.

Sol mihrabiye üstündeki yazılı madalyonlarında ise;

الوائق بالله

مظفر ابن هبة الله

Türkçesi: “el- Vasiku billah” ve “ Muzaffer ibn-ü Hibetillah” yazıları bulunmaktadır.

Konya Sahip Ata Camii yazılı madalyon örneklerinden farklı olarak Sivas Buruciye medresesi yazılı madalyonlarında yazı zemininin çeşitli motiflerle bezediğini görülmektedir. Daha çok palmet motiflerinin hâkim olduğu bu bezeme grubu simetri aranmaksızın yazı boşluklarını doldurma amacıyla değişik şe-

²⁵Ali Fuat Baysal, “Konya'da Keluk bin Abdullah İmzalı İki Taç Kapının Tezyinatına Dair Bir Değerlendirme”, *İslam Medeniyetinde Konya Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri*, (Konya: Aralık, 2016), ed. Halit Eren, (İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2018), 33-51.

²⁶İsmail Hakkı Uzunçarşılı-Rıdvan Nafiz Edgüer, *Sivas Şehri*, haz.Recep Toparlı, (Sivas: Türk Tarih Kurumu, 2014), 108.

killerde kompoze edilmişlerdir.

Sivas Gök Medrese’de bulunan yazılı madalyonlar ise dairevi formda ol-
mamaları bakımından diğer madalyonlardan farklıdır. Mermere kabartma
şeklinde işlenen kitabelerin zeminlerinde seyrek rumi motifleri bulunmaktadır.
Son derece zarif yazılmış kitabelerdeki “elif” harflerinin baş kısmına yani zülfe-
lerin, abartıdan uzak bir şekilde rumiye benzer ufak şekillerde yapılması dikkat
çekicidir. İç içe geçmiş iki kare sathın oluşturduğu zeminin içerisinde yer alan
kısmında bulunan sekizgen planlı iki madalyon yazı ile doldurulmuştur. Madal-
yon olarak yorumlanabilen bu alanlarda Selçuklu sülüsü ile kabartma bir bi-
çimde Nazar ayeti olarak bilinen Kalem Suresi’nin 51 ve 52. ayetleri yer almak-
tadır:

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ

Ayetlerde Kur’an-ı Kerim’in insanlar için öğüt olduğu vurgulanmaktadır: “O
inkar edenler Kur’an’ı işittikleri zaman, nerdeyse seni gözleriyle devireceklerdi.
Hâlâ da ‘Hiç şüphe yok o bir delidir’ derler. Oysa o, âlemler için bir öğüt-
tür”.(Resim 10)

Sahip Ata Camii Sag Sebil Ustu Yazili Gulbezekler

Buruciye Sag Mihrabiye Ustu Yazili Gulbezekler

Buruciye Sol Mihrabiye Ustu Yazili Gulbezekler

Konya Ince Minareli Medrese Yazili Gulbezekler

Sivas Gok Medrese Yazili Gulbezekler

Resim 10: Yazı ile doldurulmuş madalyon örnekleri

İki yan kanat şeklinde portale ilave edilmiş minareleriyle dikkati çeken Erzurum Çifte Minareli Medrese'de bulunan madalyonlar, taş üzerine kabartma yöntemi ile değil firuze rengin hakim olduğu yer yer patlıcan moru renginin görüldüğü çinilerle oluşturulmuştur. Bu madalyonlar içerik olarak kufi hatla yazılmış "Allah" yazısı ile doldurulmuş olsalar bile etraflarını çerçeveleyen bordür kısımlarında palmet ve rumi motiflerinden oluşmuş süsleme şeritleri görülmektedir. Yazı kısmı patlıcan moru ile renklendirilmiş, zeminde ise firuze renkli çini tercih edilmiştir. Yazı etrafını saran kısımlarda sekiz kollu yıldız tarzında geometrik bir süsleme dikkati çeker. Gülbezeğin yeri dolayısıyla kullanıldığı alanın kare formulu oluşu etrafta bulunan köşe boşluklarını da doldurma hissi yaratmıştır. Bu alanlara Selçuklu dönemi özelliklerini taşıyan rumi motiflerinin kullanıldığı küçük kompozisyonlar işlenmiştir. Bu palmet şeridinin motif kısımları tuğlanın asıl renginde bırakılmışken zemini firuze renkli çinilerle renklendirilmiştir.

Erzurum Çifte Minareli Medrese

Sivas Gök Medrese

Resim 11: Erzurum Çifte Minareli Medrese ve Sivas Gök Medrese madalyon örnekleri

Erzurum Çifte Minareli Medrese'de bulunan madalyon gibi Sivas Gök Medrese'de bulunan madalyon, iki yan kanat şeklinde portale ilave edilmiş gibi duran minare kürsüsünde yer almaktadır. Mavi zemin üzerine yapılmış patlıcan moru geometrik bordür ile çerçevelemiş olan gülbezeğin asıl dairevi kısmı oluşturan alanın dışında kalan boşluklara, yine patlıcan moru rengi ile rumi motiflerinden oluşan bir kompozisyon yerleştirilmiştir. Bunun iç tarafında aynı renkli mozaik tekniğine benzer ince uzun parçalarla bir çerçeve yapılmış ve ayrıca tuğla ve firuze renkli parçacıklarla kalın bir çerçeve oluşturulmuştur. Gülbezeğin zeminindeki tezyinat muhtemelen zamanla tahrip olmuş, restorasyonlarda ise firuze renkli boya ile kapatılmıştır. Zeminde herhangi bir kompozisyonun bulunmadığı madalyon bu şekilde firuze rengi görüntüsüyle taç kapı üzerinde ayrı bir süsleme unsuru olarak yer almaktadır. (Resim 11)

Figürlü Madalyon ve Kabaralar

Selçuklu döneminde sıkça bir bezeme kültürü olarak karşılaşılan figürlü süslemeler, incelemeye aldığımız mimari eserlerin sadece bir tanesinde madalyon olarak karşımıza çıkmaktadır. Afyonda bulunan 1278 tarihli Taş Han'da basık kemerli giriş kapısı üzerinde bulunan kapı kemerinin tam ortasındaki bulunan çerçeveli gülbezeğin içerisinde yer alan bu madalyonlar figür ihtiva etmesi açısından önemlidir. (Resim 12)

Resim 12: Taş Han figürlü madalyon (Ertunç, 2012)

Zemin rengine oranla daha koyu renkte bulunan bu figür genel görünüm itibari ile aslana benzemektedir. Figür üzerindeki çizgilerle kas yapısı betimlenmiş buna paralel olarak hayvanın gücü simgeselleştirilmeye çalışılmıştır. Geriye dönük kuyruğuyla aynı hizadaki kafası ve hareket eder pozisyonundaki ayaklarıyla çizilen aslan figürü dönemin güç sembolü olarak görülebilir.

DEĞERLENDİRME

Çalışma kapsamında ele alınan taş kapılarda taşın yüzeyine işlenen bezeme alanları çoğunlukla girift şekilde karşımıza çıkmıştır. Yapıların bezeme alanlarının pek çoğunda olduğu gibi madalyon ve kabaraların işlenişleri bakımından en uygun materyal taş üzerine işlenmiş oldukları görülmüş ve süsleme kaidelelerine uygun olarak değerlendirilmişlerdir.

Özellikle ele alınan madalyonlar ve kabaralar taşın sanatçıya rahatlıkla sunduğu kazıma, yontma ve oyma tekniği ile yüzeye işlenmişlerdir. Çoğunlukla sade bir yontma tekniğinin kullanıldığı madalyonlara karşılık, ajur tekniğinin kullanıldığı kabaralar üçüncü boyut ve derinlik hissi uyandırmaktadır.

Mimari yapılarda kullanılan madalyon ve kabaralar, incelenen taşkapılarda

Mülayim'in tespitinde olduğu gibi²⁷, genel olarak üst kısımlarda kuşatma kemeri ve kullanılan bordür düzeneği arasında kalan kısmen köşelik olarak değerlendirilebilecek üçgen alanlarda bulunduğu görülmektedir. Nadir de olsa kuşatma kemerleriyle ilintili olarak etrafında buldukları gibi bazı örneklerde madalyon ve kabaların kuşatma kemerinin üst veya alt orta tarafında da bulunmaktadır. Ağzıkarahan, Kayseri Karatay Han ve Konya Karatay Medresesi'nde madalyon ve kabalar genellikle taç kapı köşelikleri olarak tabir edilen kavsara üzeri kuşatma kemeri ve ana süsleme şeritleri arasında kalan yerlere konumlandırılmışlardır. Bunun dışında İncir Han'daki bazen köşe sütunçelerinin hemen üzerinde, bazen Buruciye Medresesi'ndeki gibi mihrabiyelerin üst iki köşesinde bazen ise kavsara ile mukarnas alanlarına yerleştirilmişlerdir.

Pek çok şekilde yorumlanan ve gayet geniş bir tezyini motif olarak türlü şekillerde kullanılmış madalyon ve kabalar parça bütün ilişkisini bozmadan çerçeve, kemer, mukarnas gibi ara sahalara serpiştirilmiş şekilde kullanıldığı gibi başlı başına birer madalyon havasında tek bir süsleme ögesi olarak da kullanılmıştır.

Madalyon ve kabarlardaki bezemelerde çoğunlukla geometrik süslemenin hâkim olduğu ve yıldız tarzında süslemelerin varlığı dikkat çekmektedir. Bu yıldız motiflerinde çoğu zaman sekiz kollu yıldız çeşitlemesinin kullanıldığı görülmektedir.

Geometrik süslemenin yanında, merkezde çarkıfelek izlenimi veren küçük bir bitkisel motifin etrafını simetrik olarak saran, rumi motiflerinin hakim olduğu bezemelerin de kullanıldığı madalyon ve kabalar genel olarak yüzeyden sade bir çerçeve ile ayrılmışlardır. Az sayıdaki örnekte ise bu çerçevelerin kabarık burma kaytanlara dönüştüğü görülmüştür. Bezemelerdeki oran orantı taç kapının geneline uyumu şeklinde tasarlanmış, görünüm ahenginin orantısı bozulmamıştır. Konumlandırıldıkları yer ve buldukları alan dolayısıyla her türlü süsleme grubunun devamı niteliğinde olan madalyon ve kabara süslemeleri ayrı birer madalyon şeklinde de yorumlanabilen genel bir bütünlük içinde fakat bağımsız süsleme elemanları olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Genellikle merkezi formda süslemelerin tercih edildiği madalyon ve kabarlarda bu vesile ile simetrik bir düzen hâkim olmuştur. Geometrik süslemelerde merkezi sistemin esas alındığı yıldız tarzı geçmelerin kullanıldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra özellikle yazı ve figürlü bezemelerin hâkim olduğu madalyon ve kabarlarda bu tür bir simetri görülmemekte, asıl yazı veya figürün zemininin boşluk doldurma hissi ile dağınık bir şekilde doldurulduğu görülmüştür.

²⁷ Selçuk Mülayim, *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)*, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983), 88.

Taçkapı üzerinde buldukları yerler, form bakımından madalyonlarla aynı özellikleri taşıyan kabaralar, görünüş açısından madalyonlardan daha kabarık ve yuvarlak hatlara sahiptirler. Çoğu zaman yarım daire şeklinde yüzeye birleşik olan kabaralar, Divriği Camii taçkapısında bulunan örnekte olduğu gibi tam küre şeklinde de tasarlanmışlardır. Taç kapı yüzeylerinde küre şeklinde, yüksek bombeli olarak oluşturulmuş kabaralar, gerek ince süslemeleri gerekse hava şartları dolayısıyla çoğu zaman harap bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Madalyonlar gibi yarım küre şekilli olarak görülmekte olan kabaralar bazen daire şekilli çerçeveler ile sınırlandırılırken çoğu kez burmalı kaytan şeklindeki çerçeveler içerisinde yer almaktadırlar.

Az sayıdaki örnekte geometrik şekillerde tasarlanmış olsalar da madalyonların esas olarak incelenen eserlerde genel anlamda dairevi formda planlandığı görülmektedir. Kabaralarda ise genel görünüm itibari ile yarım küre şekli hâkimdir. İster bezeme özellikleri ister yapı üzerinde konumlandırıldıkları bölge ve anlamları dolayısıyla madalyon ve kabaralar dönem sanatçısının beğenisi ve devletin yaptırım gücü paralelinde gelişen mimari yapı süsleme geleneğinin vazgeçilmez öğeleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. İlk olarak nasıl ortaya çıktıkları ile ilgili kesin bir bilginin bulunmadığı madalyon ve kabaralar, çoğu zaman uyandırdıkları sonsuzluk hissiyatından ötürü taşıyabilecekleri ikonografik anlamlar ile birlikte dönemin kozmolojik, matematiksel ve geometri alanlarında ortaya konulan birikiminin yansımaları olarak değerlendirilebilir.

Kaynaklar

- » Akok, Mahmut. “Konya Beyşehirinde Eşrefoğlu Camii ve Türbesi”. *Türk Etnografya Dergisi* 15 (1976): 5-34.
- » Bakırcı, Ömür. *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı. 2 Cilt*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yay, 1981.
- » Baş, Gülsen. *Bitlis'teki Mimari Yapılarda Süsleme*. Bitlis: Bitlis Valiliği Kültür Yay, 2002.
- » Baysal, Ali Fuat. “Konya Selçuklu Taş İşçiliğinde Rûmî Motifler”. *Geleneksel Mimarinin Yaşayan İnsan Hazine*. Ed. Özlem Karakul. 115-125. Ankara: Grafiker Yayınları, 2014.
- » Baysal, Ali Fuat. “Konya’da Keluk bin Abdullah İmzalı İki Taç Kapının Tezyinatına Dair Bir Değerlendirme”. *İslam Medeniyetinde Konya Uluslararası Sempozyumu Tebliğleri*. Ed. Halit Eren. 33-51. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi, 2018.
- » Davies, N Jokiniemi E., *Dictionary of Architecture and Building Construction*. Elsevier Architectural Press, 2008.
- » Demiriz, Yıldız. *İslam Sanatında Geometrik Süsleme*. İstanbul: Lebib Yalkın Yay. A.Ş, 2000.
- » Doğan Ş., Nermin – Yazar, Turgay. “Anadolu Selçuklu ve Beylikleri Dönemi Mimari Süslemesinde, Küre, Küre ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (Güz, 2013): 221-244.
- » Durukan, Aynur. “Ak Han’ın Süsleme Programı”. *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar, Güner İnâl’a Armağan*. 143-160. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türk Halkbilimi Yayınları, 1993.
- » Erdmann, Kurt, *Das Anatolische Karavansaray des 13. Jahrhunderts.*, İstanbuler Forschungen, Bd. 21, 31, Berlin: Verlag Gebr. Mann, 1961.
- » Esin, Emel, *Türk Kozmolojisine Giriş*, İstanbul: Kocabalı Yayınevi, 2001.
- » Görür, Muhammet. “Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları Kataloğu”. *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*. Ed. Hakkı Acun. 473-533. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2007.

- » Gün, Recep. *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazı Kullanımı*. Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi.1999.
- » Cyril M. Harris, *Dictionary of Architecture and Construction*. New York: Fourth Edition. 2006.
- » Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. 7. Baskı. İstanbul: Yem Yayınları, 1998.
- » Karamağaralı, Beyhan, "İçiçe Daire Motiflerinin Mahiyeti Hakkında", *Sanat Tarihinde İkonografik Araştırmalar Güner İnal'a Armağan*, (1993), 249-270.
- » Kuban, Doğan. *Divriği Mucizesi Selçuklular Çağında İslam Bezeme Sanatı Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. 2010.
- » Kuran, Aptullah. *Anadolu Medreseleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi. 1969
- » Mülayim, Selçuk. *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,1982.
- » Ögel, Semra. *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1966.
- » Ögel, Semra. *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*. İstanbul: Akbank Yayınları Kültür ve Sanat Kitapları No:58, 1994.
- » Öney, Gönül. *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları Maden Sanatı Metalwork*. 2. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. 1988.
- » Sözen, Metin - Tanyeli, Uğur. *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi. 1992.
- » Şahin, Mustafa Kemal. (2013). "Anadolu'da Selçuklu Döneminde Niğde ve Kayseri Çevresinde Bulunan Taçkapılar Üzerine Bazı Düşünceler Some Ideas on Portals Located in Surroundings of Niğde and Kayseri in The Anatolian Seljuk Period". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi Prof Dr. Hamza Gündoğdu Armağanı* 6/25 (2013): 473-503.
- » Uzunçarşılı, İsmail Hakkı - Edgüer, Rıdvan Nafiz. *Sivas Şehri*. Sivas: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- » Ünal, Hüseyin Rahmi. *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taç Kapılar*. İstanbul: E.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları. 1982..